

Değini Notes

VE'DE YA DA BOŞLUK'TA KALMAK: JEAN-LUC GODARD'IN ÖLÜMÜ Seçil Büker

Öz

Yazı, Jean-Luc Godard'ın ölümünü, yaşamak ile bir hayatı yaşamak ayrımına odaklanarak ele alır. Biyolojik olarak yaşamak Godard için kendi başına yeterli değildir. Godard'ın her zaman yeni projeleri ve amaçları olmalıdır. Aslında onun zihinsel etkinliklerine acılar ket vurmamış ve hareketsizliğe mahkûm olmamış olsa da o kendisini ölümün eşiğinde hissetti. Yazı ötanaziyi seçmenin ve buna karar verme hakkının, tıbbi bakım giderlerinin ailelere ve topluma getirdiği baskıyla yaş ayrımcılığını nasıl körüklediğini tartışmaya açıyor.

Anahtar sözcükler: Jean-Luc Godard, yaş ayrımcılığı, ötanazi, seçilmiş ölüm

Geliş Tarihi | Received: 13.03.2023 • Kabul Tarihi | Accepted: 28.03.2023

18 Nisan 2023 Tarihinde Online Olarak Yayınlanmıştır.

Prof. Dr.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0894-2137> • E-Posta: secil_b@hotmail.com

TO BE AT LOOSE ENDS OR TO BE AT AND: THE DEATH OF JEAN-LUC GODARD

Abstract

This article discusses Godard's death through the distinction between being alive and having a life. For Godard, being biologically alive was not enough by itself: he needed aspirations and film projects. He was not in a state of immobility in which his mental activity was frustrated by pain, but he nevertheless felt himself at the threshold of death. The text discusses voluntary euthanasia in the context of elective death, the right to self-determination, exploding medical costs that are creating pressures on families, and a society that promotes ageism.

Keywords: Jean-Luc Godard, ageism, euthanasia, elective death

Gücüm, hayatım, nem varsa kaybettim;

Kaybettim, ah dostlarımı, neş'emi;

Kalmadı hatta kibrim, azametim;

Oydu vehmettiren dâhiliğimi (Musset, 1947, s. 37).

Fransız şair Alfred de Musset genç olmasına karşın *Hüzün*¹ adlı şiirinde bir yaşlının duygularını sergiliyor. Önce Jean-Luc Godard'dan özür diliyorum. Sevgili Agnes Varda'ya kapıyı açmadığında onun çok kibirli olduğunu düşünmüştüm. Dahası "ne ölümlere karıştı ne de dirilere"² demiştim (Büker, 2022). Meğer o ölümlere karışmak için hazırlık yapıyormuş. Hiç haberim yoktu. Ölmeyi neden istedi? Yaşlılar çoğu kez yalnız kaldıkları için ölmek isterler. Oysa o zaten hep yalnızdı. Ne değişti yaşlandığında? Onu bulmaya çalışalım.

Süreyya Su "yaratıcı yalnızlık" diyor Godard'ın gençken yaşadığına. "Godard'ı kendi film montaj makinesinin üzerinde mesaide görürüz, sanki bir fabrika işçisi gibi çalışmaktadır" (2006, s. 55). Birazdan Deleuze'e de uğrayacağız ama hemen şunu belirtmek isterim. Çok çalışanlar yalnızdır, dünyaya kapatırlar kendilerini. Bu bir tür eşkoşmadır. "Pratik olarak, yeryüzünde (bir süre) eşkoşmadan herhangi bir şeye ulaşmanın, herhangi bir şeyi anlamının imkânı pek yok gibi. [...] Burada bir amaç ve hedef vardır: Hedefe ulaştıktan sonra kendiliğinden çözülme olur. [...] Son noktayı koyup da kâğıtları bıraktığımız zaman iş biter, yenisine eşkoşmanın yolundasınız. İşte bu arada bir boşluk vardır (Arıkdal, 2022, s. 92). Sözü edilen bağımlı hayatı yaşamadığınız sürece yazamazsınız ya da yaratamazsınız. Godard'ın yaptığı böylesi bir eşkoşmaydı işte. Arada kalan boşlukta bize göre Godard yeni eşkoşmalarının kurgusu içindeydi. Kamera onu bekliyordu. Godard kendini anlamadan ya da idrak etmekten çok iki ya da üç şey anlamının peşindeydi. *2 ou 3 choses que j'esais d'elle* (Onun hakkında bildiğim 2 ya da 3 şey, 1967) imgelerin bir de içerisi olduğunu, onların içeriden duyumsandığını söyler (aktaran Deleuze, 2022, s.50). Sıçramalı kesmelerle (*jump-cut*) yeniden tanıştıır seyirciyi. Kendi düştüğü boşluğa seyirciyi de düşürür ve ondan bir şey bekler: "Algılamak, imgeden bizi ilgilendirmeyeni çıkarmaktır, algılamamızda hep daha azı vardır. İmgelerle o kadar doluyuz ki, dışarının imgelerini salt kendileri

¹ Alfred de Musset *Hüzün* adlı şiirini yazdığında gençti. Şiiri çeviren Orhan veli Kınık da çok genç öldü.

² <https://www.sineyaslilik.com/var-da-nin-sade-yasli-bir-kadin-olarak-portresi-mekânlar-ve-yuzler/>

olarak göremiyoruz" (Deleuze, 2022, 50). İmgeleri kendileri olarak görelim diye sızdırırız Jean-Luc Godard ile birlikte. Sonra boşlukta kalırız. Filmde "Kentte yaşamak boşlukta yaşamaktır" der fısıldayarak. Sonra yine fısıldayarak, bir sır verirmişçesine seyirciye seslenir filmde.

Benim dünyam. Dünyanın limiti benim. Ben bitiririm.

Ne zaman ölümün bilgisi ve gizemi bu limiti mahvederse...

Zaten arada soru kalmaz, cevap olmaz, sadece belirsizlik olur.

Fakat nesnelere yeniden birleştiğinde bu sadece rastlantısal bir yenisinden doğuş olur (2021).

Şimdi Deleuze'e gelelim. "Çok çalışan biri, o nedenle ister istemez mutlak bir yalnızlık içinde. Ama bu herhangi bir yalnızlık değil, son derece dolu bir yalnızlık" (2022, s. 45). Jean-Luc Godard, Kerala Film Festivali'nin kendisiyle yaptığı söyleşide sinemanın "kapalı teknik bir din" (*une religion technique*) olduğunu söyler (2021). Ayrı bir dünya bu. "Dünya" derken genel olarak dünyayı kast etmediğini de ekler. Onun kast ettiği "Sinema Dünyası"; başka bir âlem. O âlemde var olmak için genç olmak ve durmadan hareket etmek önkoşul. Yaşlanınca bu hareket biter ve Jean-Luc Godard bu dünyaya "düşer". Eşi onun hasta olmadığını söyler. Hasta değil ama düştüğü dünyada yaşlılık var. Yaşlılık hareketin sınırlanması demek. Yukarıda sözünü ettiğimiz söyleşide sesinin titrediğini, arada duraksadığını fark ediyoruz. Kendisi de bazı şeyleri hatırlamakta zorlandığını söylüyor. Çevirmenden soruyu Fransızca'ya çevirmesini istiyor.

Aklımıza Yaşamak (*having life*) ile bir hayatı yaşamak (*having a life*) ayrımını getiren James Rachel geldi bu durumda. Öylesine yaşamak yerine "bir hayatı yaşamamanın" farkını vurgular Rachel. Bir hayat yaşamak isteklerini, tasarımlarını gerçekleştirilmektir. Etkin olarak ilişkilerin içinde olmaktır (aktaran Prado, 2003, s. 207). Kuşkusuz bir üçüncü seçenek daha var. Yaşlılığı kabullenmek, onun sunduğu olanaklarla yaşamak ve mutlu olmak. Hareket biraz sınırlı olabilir. Godard gibi biri yazarak da yaratabilir. Ama âlemleri böylesine ayırmasaydı keşke. Geçiş yapmak daha kolay olurdu. Seçme özgürlüğünü tekâmülden yana kullanma ya da kullanmama var. Tekâmülden yana kullandığınızda yaşlılığın getirdiği tüm güçlüklerle ve ayrımcılığa katlanmak zorundasınız. Bence kolay olanı seçti. Kurtuldu mu? Bunu ayrıca tartışacağız. Öte dünyaya geçmenin de kolay yolunu seçti. İntihar zor, bir başkasının yardımıyla öte dünyaya geçmek daha kolay.

Latif Yılmaz, *Kelimeler Yetersiz*, 2022

"Birdenbire düşlerden, ışıklardan yoksun kalmış bir dünyada insan kendisini yabancı bulur. Yitirilmif bir yurdun anısından [...] yoksun oldu-

ğu için, bu sürgünlük çaresizliktir" (Camus, 2011, s. 24). Bu saptama bana "dünya dediğimde sinema dünyasını kast ediyorum" demekten kendisini alıkoyamayan Jean-Luc Godard'ı anımsatıyor. Kendi dünyasından uzakta yaşlılığa bağlı olarak evde yaşamaya mahkûm olmak gerçekten bir sürgün yaşamı. "Yaşam yaşanmaya değmediği için insan kendisini öldürür" (Camus, 2011, s. 26). VE yönetmen yaşamdan ayrılmaya karar verir. VE çeşitlilik, çokluktur, özdeşliklerin yıkılmasıdır. [...] Çokluk tam olarak, ne öğelere ne de bütünlerle aynı doğaya sahip olan VE'dedir. [...] VE ne biri ne de diğeridir, her zaman ikisinin arasındadır, sınırdır" (Deleuze, 2022, s. 52). Jean-Luc Godard ötanazi ile yaşam ve ölüm arasına öznel bir VE koyar. Ötanaziyi seçer. İntihar da değil. Bir başkasının yardımı ile ölmek. Bir bakıma da sorumluluğu paylaşmak. Oysa çıkılan yolculukta yalnızlık var. Öte âleme geçtiğinde programı yarıda kesmiş bir Ruh varlığı olacak. Yolculuğa çıkmasına yardım eden doktor orada yardım edemez ona. Programında ne vardı acaba? Onu tamamlamak için yeniden bedenlenmek zorunda kalabilir. İnsan yalnızca kendisi için yaşamadığı ve diğerleriyle ilişki ağı içinde olduğu için, diğerlerinin de programını kesmiş oldu. Burada yaptığımız her eylem diğerlerini de etkiler. Tek bir bireyin seçimi tüm sistemi etkiler. Her seçim tüm sistemin geleceğini belirler. Ötanazi ya da intihar edimleri bu dünyadan kurtulmanın cazibesine kapılmaktır. Yalnızca intihar vardı eskiden. Şimdi ötanazi de var. Ötanazi bir kavram olarak isim edildiğinde ne olduğuna bakalım.

Heidegger'e göre isimin bir şeye tekabül ettiğini yadsıyamayız. Bir isimle çağrılan mevcut olandır ve mevcut oluşunda korunur. İsimlendirerek mevcut olanı erişime açarız (2008, s. 52). Özne olmanın önkoşulu ya da seçme hakkı gibi görünse de ötanazi, daha derin düşündüğümüzde yaşlıyı (ya da hastayı) ölmeye çağıran bir işleyiş. Alan Pope *ussal intihar* (rasyonel intihar) terimin ilk kez 1989'da David Mayo tarafından kullanıldığını söyler. Çok ağır hastaların yaşam desteğinin kesilerek ölüme terk edilmeleri giderek gelişir ve dileyen yaşlının destekli intiharı seçmesinin de kapısını açar. Bu çok kaygan bir tartışma. Nancy Osgood'a göre ailelerine yük olduklarını düşünen yaşlılar destekli intiharı seçme konusunda kendilerini zorunlu hissederler. Everett Koop destekli intiharın hak olmanın ötesine geçerek yaşama hakkının yok edilmesi noktasına geldiğini vurgular. Yaşlı bireylerle ilgilenmek istemeyen ya da para harcamak istemeyen ailenin yaşlıyı destekli intihar konusunda ikna etmeye çalışabileceğini de söyler Koop (aktaran, Pope, 2017, s. 71). Destekli intiharın erişime açılmasının yaş ayrımcılığını kışkırtıcı bir güce dönüşebileceği gerçeği unutulmamalıdır.

Jean-Luc Godard acaba Stoacıların tanımlamasıyla "yaşamdandan makul g c ş"  m  gerçekleştirdi? Bu noktada esin kaynağımız Marcus Cato oldu. Cengiz  evik, Seneca'nın "yaşamdandan makul g c ş" derken intiharı  vmediğini söyler. Caesar ile Pompeius arasındaki savaşta politik özgürlüğünü yitiren Cato ayrıca doğanın kendisine verdiği doğal yükümlülükleri yerine getirmesini sağlayacak yetilerini de kaybetti. "İç savaşta yer aldıktan ve savaştıktan sonra politik özgürlüğünü yitirilmesi Roma tarihinde bir ölüm gerekcesidir" der Seneca. Cato Caesar'a karşı yürüttüğü savaşta umudun kalmadığını anladığında kılıcına sarılarak intihar eder (2018, bildirinin B bölümü). Godard'ın politik duruşu ve sinema dünya-sındaki yaşamı düşünüldüğünde yaşlılık yıllarında nefes nefese kaldığı ve göğsünün daraldığını söyleyebiliriz. Kılıç bulmak zor ama İsviçre ya-saları destekli intiharı onaylıyor. Kılıç da olsa destekli intihar da olsa bir cesaret işi bu  l mler.

"Sinema Dünyası"ndan uzak kalan Godard, içine düştüğü dünya-da kalmak istemez. Yarattığı ikonları Anna Karina (1940-2019), Jean-Paul Belmando (1933-2021) ve Jean Seberg (1938-1979) gibi ölümsüz olduğunu biliyordu. "Sinema Dünyası"nın ikon yaratıcısı olduğu için "aşağıda, beri tarafta olan şey"³ anlamına gelen bu dünyada yaşamak istemedi. Bir kez ölümsüz olduktan sonra aşağılara düşmek anlamsız. İmgeler, yazılar ve sözcükler arasına etkili bir VE koymak onu daha mutlu etti.  tanazi son sı ramaydı ve SON VE oldu.

Kaynakça

Camus, A. (2011). *Sisifos Söyleni* ( ev. T. Yücel). Can.

Evik, C.C. (2018). *Seneca'ya Göre Filozofun Avama ve Aktif Politika-ya Karşı İdeal Tutumu*. Uluslararası İstanbul Felsefe Kongresi'nde Sunulan Bildiri, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Deleuze, G. (2020). *Müzakereler* ( ev. İ. Uysal). Norgunk.

Heidegger, : (2008). *Düşüncenin çağırdığı* ( ev. A. Aydoğan). Say.

Musset, de A. (1947). (Ed. &  ev. O. V. Kanık). (1947). *Fransız şiiri Antolojisi: Manzum Terc melerle*. Varlık.

Su, S. (2006). Zaman-imge Aralığında Jean-Luc Godard. *Birikim*, 208, 52-59.

Pope, A. (2017). A Psychological History of Ageism and its Implica-

³ d ny      [ʃdnw kıy. f.]aşağıda veya beri tarafta olan şey, yeryüzü < Ar dan  [sf.] aşağı, beride → [denaet](https://www.etimolojiturkce.com/kelime/dunya) (https://www.etimolojiturkce.com/kelime/dunya)

tions for Elder Suicide. McCue, R.E. & Balasubramaniam, M. Eds. *Rational Suicide in the Elderly*.

Prado, c. G. (2003). Foucauldian Ethics and Elective Death. *Journal of Medical Humanities*, 24, (3-4), 203-211.

Buker, S. (2022). *Varda'nın Yaşlı Bir Kadın Olarak Portresi*. <https://www.sineyaslilik.com/varda-nin-sade-yasli-bir-kadin-olarak-portresi-mekanlar-ve-yuzler/>